

Arş. Gör. Dr. Mehmet CİHANGİR

Dicle Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Diyarbakır/TÜRKİYE
mehmet-cihangir@hotmail.com
ORCID

**AHMET MİTHAT EFENDİ VE
ORHAN OKAY'IN GÖZÜNDEN
BEŞİR FUAD'IN İNTİHARI**

BESİR FUAD'S SUICIDE FROM AHMET
MITHAT EFENDİ'S AND ORHAN
OKAY'S PERSPECTIVE

Makale Türü: Araştırma Makalesi
Yükleme Tarihi: 22.11.2020
Kabul Tarihi: 12.12.2020
Yayımlanma Tarihi: 31.12.2020

Article Information: Research Article
Received Date: 22.11.2020
Accepted Date: 12.12.2020
Date Published: 31.12.2020

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Cihangir, Mehmet, "Ahmet Mithat Efendi ve Orhan Okay'ın Gözünden Beşir Fuad'ın İntiharı", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal Of Academic Literature]*, Yıl 6, Prof. Dr. M. Orhan Okay Özel Sayısı, Aralık 2020, s. 310-331.

Cihangir, Mehmet, "Besir Fuad's Suicide From Ahmet Mithat Efendi's And Orhan Okay's Perspective", *Hikmet-Journal Of Academic Literature*, Year 6, Prof. Dr. M. Orhan Okay Special Issue, December 2020, p. 310-331.

10.28981/hikmet.829623

Arş. Gör. Dr. Mehmet CİHANGİR

**AHMET MİTHAT EFENDİ VE ORHAN OKAY'IN GÖZÜNDEN BEŞİR FUAD'IN
İNTİHARI**

**BESİR FUAD'S SUICIDE FROM AHMED MIHTAT EFEDI'S AND ORHAN OKAY'S
PERSPECTIVE**

ÖZ

İntihar, insanın kendi isteği ve kararıyla yaşamına son vermesi şeklinde tanımlanabilir. Gerçek intihar ve intihar girişimi şeklinde iki ayrı başlıkta açıklanan olgunun meydana gelmesine kişinin kendi iç dinamikleri etken olabildiği gibi sosyal, siyasal, kültürel, ekonomik ve benzeri birçok dış faktörün de çeşitli oranlarda müessir olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, konunun anlaşılabilmesi disiplinlerarası bir inceleme yapmayı zorunlu kılar. Beşir Fuad, yaptığı bilimsel ve kültürel çalışmalarının yanında intiharıyla da Türk yazınına konu olmuş bir düşündürüdür. Onun genç ve üretken bir dönemde yaşamına son vermesi gerek kendisi gerekse bilim dünyası bağlamında önemli bir kayıp olarak açıklanabilir. Bu çalışmada, Beşir Fuad'ın intiharının Ahmed Mithat Efendi ve Orhan Okay tarafından nasıl ele alındığı ve hangi değerlendirmeler ışığında okurlara sunulduğu üzerinde durulmuştur. Her iki yazarın eserlerinde söz konusu intihar hakkında uzun uzun açıklamalarda buldukları ve konuyu çeşitli açılardan yorumladıkları tespit edilmiştir. Özellikle Ahmet Mithat Efendi'nin Beşir Fuad'la olan yakın dostluğunun, gelecekte ülkesi ve milleti adına yapacağı çalışmalara dönük ondan beklentisinin, konuyu duygusal ve ikili ilişkiler çerçevesinde ele almasına neden olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Beşir Fuad, Ahmet Mithat Efendi, Orhan Okay, İntihar.

ABSTRACT

Suicide can be defined as putting an end to life by one's own will and decision. It can be said that a person's own internal dynamics may be factor or social, political, cultural, economic and many more external factors may be effective at various degrees in the occurrence of the fact what described at two separate titles in the form of real suicide and suicide attempt. Therefore, comprehension of subject necessitates an interdisciplinary research. Besir Fuad is a thinker who has been mentioned in Turkish literature with his suicide as well as his scientific and cultural studies, too. Putting an end to his life in a young and productive period can be explained as an important loss in the context of both himself and the scientific world. In this study, it is discoursed that Besir Fuad's suicide was approached in what way and was presented to the readers with which evaluations by Ahmet Mithat Efendi and Orhan Okay. It is determined that in their works of both writers were discussed in detail about the suicide which mentioned and were commented the subject from various angles. It can be said that especially Ahmet Mithat Efendi's close friendship with Besir Fuad and his expectation from Besir Fuad in context of studies which will be done on the future years for his country and nation caused him to deal with the subject within the framework of emotional and bilateral relations.

Keywords: Besir Fuad, Ahmet Mithat Efendi, Orhan Okay, Suicide

Giriş

İntihar, insanın kendi isteği ve kararıyla yaşamına son vermesi şeklinde ifade edilebilir. Gerçek intihar ve intihar girişimi şeklinde iki ayrı başlıkta açıklanan olgunun meydana gelmesine kişinin kendi iç dinamikleri etken olabildiği gibi sosyal, siyasal, kültürel, ekonomik ve benzeri birçok dış faktörün de çeşitli oranlarda müessir olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, disiplinlerarası bir yöntemle ele alınması gereken intihar hakkında ne tür açıklamalar yapıldığı ve bu eyleme yol açan faktörlerin neler olduğu ayrı ayrı ve detaylı bir biçimde üzerinde durmayı gerektirir. İlk olarak bahsi geçen terimin tanımına farklı görüşler çerçevesinde bakmakta fayda vardır. Türkçe Sözlükte “bir kimsenin toplumsal ve ruhsal nedenlerin etkisiyle kendi hayatına son vermesi, hayatını tehlikeye düşürecek aşırı davranış veya iş” (Türkçe Sözlük, 2011: 1199) şeklinde ifade edilen intihar kavramını Özcan Köknel şu satırlarla açıklamaya çalışır:

“İntihar, insanın öz benliğine yönelmiş bir saldırganlık ve yok etme eylemi olup, bireyin yaşamına istemli olarak son vermesidir. İnsanlık tarihi boyunca bütün toplumlarda her zaman, değişik sıklıkla görülen intihar sadece ruh hekimlerini ilgilendiren bir sorun olmayıp ekonomik, kültürel yönleri ve yansımaları vardır” (Köknel, 1992: 118).

Alıntıdan da anlaşılacağı üzere, intiharda kişinin iradesi çok önemli bir işleve sahiptir. Bu yüzden fail olarak insanın kendisi eylemin birinci derecede sorumlusudur denebilir. Emile Durkheim da intiharın kişisel bir karar olduğunun altını çizer ve fail olarak eylemi gerçekleştirenin doğrudan mesul olduğuna vurgu yapar. Bu özelliğinden dolayı intiharın diğer ölümlerden farklılığına dikkati çeker; “bunu gerçekleştiren edimin bilerek yapılmasıdır; çünkü kişi –kendini öyle davranmaya iten neden ne olursa olsun- davranışın vereceği sonucu daha harekete geçme anında bilmektedir. Bu özgün özelliği taşıyan her ölüm olgusu öteki ölümlerden açıkça ayrılır” (Durkheim, 2018: 2-5) Dolayısıyla intiharın, kişinin sonucunu bilerek ya da tahmin ederek –ölmeyip sakat kalma gibi ihtimalleri de göz önünde tutarak- hayatına son vermek amacıyla teşebbüs ettiği bir eylem olduğu ve böyle bir kararın alınmasında ve icra edilmesinde istenç ve iradenin çok önemli unsurlar olarak yer aldığı söylenebilir.

İntihara Kaynaklık Eden Faktörler

Üzerinde durulması gereken bir diğer başlık ise intihara yol açan faktörlerdir. Bunlar; sosyal, siyasal, kültürel, dinî, ekonomik ve benzeri daha pek çok sebepten oluşabilmektedir. Söz gelimi, bir insan bulunduğu toplumun kurallarına uyum sağlayamamaktan veya aile içi şiddet ve baskıya maruz kalmaktan muzdarip olabilir ya da kişinin geliriyle gideri birbirini karşılamayabilir. Bu tür örnek sayısını artırmak mümkündür. Bütün bu sorunlar kişinin bunalıma girmesine, hayattan beklentisini yitirmesine ve böylelikle intihara teşebbüste bulunmasına neden olabilir. Dolayısıyla

gerekçesi farklı birçok zorluğun insanı böyle bir eyleme sevk edebildiği söylenebilir. Nitekim birçok düşünürün de bu bağlamda çeşitli teorik yaklaşımlarla konuyu anlaşılır kılmaya çalıştıkları görülür. Emile Durkheim, intihar ile umutsuzluk/ümitsizlik arasında bağ kurar ve “kaba anlamıyla intihar, her şeyden önce artık yaşama önem vermeyen bir adamın umutsuzluğundan doğan bir edimdir” (Durkheim, 2018: 4) şeklindeki açıklamasıyla konunun en temelde psikolojik bağlamda değerlendirilmesi gerektiğine vurgu yapar. Thomas E. Ellis ve Cory F. Newman’ın da “İntihar Risk Etkenleri” çatısı altında altını çizdikleri “psikolojik bozukluk”, “daha önce de intihar girişiminde bulunmak”, “umutsuzluk”, “ailede intihar vakalarının varlığı”, “belirli bir plan”, “hazırlıklar yapmak”, “şiddetli depresyon ve anksiyete (kaygı) belirtileri”, “yalnızlık ve içe kapanıklık”, “yaşamak için yeterli neden olmadığını düşünmek”, “evde ateşli bir silahın varlığı” gibi başlıklarla konuya daha çok tıbbî/psikiyatrik kapsamda baktıkları sonucuna varılabilir (bkz. Ellis, Newman, 2007: 27-30).

Aaron T. Beck ise “Yaşamayı Seçmek İntihar Düşünceleriyle Başa Çıkma” adlı esere yazdığı önsözde, intiharın temelinde umutsuzluğun önemli bir sorun olduğunu –böylelikle umutsuzluğa kapılan kişinin psikolojik tedavisinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır- ancak söz konusu kimseyi umutsuzluğa sevk eden dışsal faktörlerin de önemli olduğunu dile getirir (bkz. Ellis, Newman, 2007: xi). Dolayısıyla, intiharın/intiharların önüne geçmek için sadece tıbbî/psikiyatrik tedavilere yoğunlaşp soruna kaynaklık eden dış faktörleri göz ardı etmek, eylemin ortadan kalkmasına yönelik köklü çözümler sağlamayabilir. Nitekim Faruk Güçlü bu bağlamda benzer görüşler dile getirerek kültürel, ekonomik boyutunu göz ardı edip intiharın sadece tıbbî çerçevede ele alınmasına itiraz eder ve böyle yapılması durumunda söz konusu eyleme kaynaklık eden nedenlerin inkâr edilmiş olacağı savını ileri sürer. Yazar çalışmasında ayrıca, Konur Ertop’un 1987 yılında Milliyet Sanat Dergisinde yayımlanan yazısındaki “Osmanlı toplum yapısına egemen olan İslamiyet’in intihar olayları karşısındaki tutumu, kendini öldürme olaylarının sınırlı kalmasını sağlamıştır” sözlerine gönderme yapmak suretiyle de dış faktörlerin intihar eylemine dönük etkisine somut bir biçim kazandırmaya çalışır (bkz. Güçlü, 2001: 4-5). Güçlü’nün bu ifadelerinden, inancın intiharların önünü kesmede önemli bir dış faktör olduğu anlamı çıkarılabilir. Ancak, Osmanlı toplumunda intihar girişimlerinin sayıca az olmasını sadece dinî faktörler bağlamında ortaya koymak da sorunun çözümüne köklü çözüm sağlamayabilir. Apaydın, Özdemir, Zoroğlu Ünal konuyu farklı bir perspektiften değerlendirerek din ve inancın intiharla ilişkisine şu ifadelerle yaklaşım sergilerler:

“Bireyin intihar düşüncesine girmesi ve intihar girişiminde bulunmasında din ile ilişkisi de belirleyiciler arasında yer almaktadır. Din ile ilişki bir yönden bireyi yaşam olaylarıyla mücadelede destekleyici rol oynarken; bazı durumlarda ise (aşırı suçluluk ve günahkârlık açısından) olumsuz etkileyebilmektedir. Bu yönüyle dinin bireyin yaşamında çift

kutuplu bir fonksiyona sahip olduğunu söyleyebiliriz. Şüphesiz bu çift kutupluluk bireyin din ile kurduğu ilişkinin biçimiyle doğrudan bağlantılıdır” (Apaydın vd., t.y.: 41).

Bu alıntıya göre ise din, bazı durumlarda kişinin intihar etmesinin önüne geçerken, kimi zaman da söz konusu kim senin intihara yönelmesine etki edebilen bir faktördür. Dolayısıyla intihar konusunda çalışmalar yaparken bir etkene bağlı kalmak yerine daha fazla faktörle ilişki tesis ederek kuramlar üretmek ve tespitler yapmak, konunun daha net anlaşılmasına katkı sunabilir. Burada bir detayın altını çizmekte yarar vardır. “Dünya Sağlık Örgütü”, intiharları ikiye ayırmıştır. Bunlardan ilki “gerçek intiharlar”, diğeri ise “intihar girişimleri”dir. “Gerçek intiharlar ölümle sonuçlanır. İntihar girişimleri ise bireyin kendisini yok etmek, zarar vermek, zehirlemek amacıyla gerçekleştirdiği intihara yönelik, ölümcül olmayan tüm istemli girişimlerdir” (Köknel, 1992: 123). Ayrıca çeşitli intihar türlerinden bahsetmek mümkündür ve bunlar “mani intiharı”, “melankoli intiharı”, “saplantı intiharı” “itkisel ya da otomatik intihar” şeklindeki başlıklarla tasnif edilmiştir (bkz. Durkheim, 2018: 25-28).

Rüya Kılıç’ın “ne kadar çok istatistiksel veriye dayandırılıp çekici bir teorik çerçeveye birlikte sunulursa sunulsun her intihar kendine özgüdür” (Kılıç, 2018: 7-8) şeklindeki yaklaşımından hareketle, insanların farklı gerekçelerle hayattan kopmalarına neden olan intiharların, tarihsel süreçte önünü kesmek için farklı yöntemlere başvurulduğu bilinir. Söz gelişi, Beşir Fuad’ın intiharının gerçekleştiği dönemde medyanın intihar konusunda yayınlar yapmasına sansür geldiği ifade edilir.¹ Bazı zamanlar ise cezaî müeyyidelerle sorunun çözümü yoluna gidildiği de görülür. Mesela, Batı toplumunda intiharın önüne geçmek için bu eylem bir günah ve suç kabul edilmiş, genel ve kilise hukuku normları çerçevesinde intihar eden lanetlenmiş ve hayattaki akrabalarına cezalar verilmiştir (bkz. Marsh, 2017: 139-140). Tarihsel süreçte intiharların toplum yaşamında önemli bir konu başlığı olduğu muhakkaktır. İan Marsh, eserinin “İntiharın İcadı” başlıklı bölümünde intihar sözcüğüne ilk olarak 1634 dolaylarında Sir Thomas Browne tarafından kaleme alınan ve 1642’de yayımlanan Religio Medici adlı kitapta rastlandığını (bkz. Marsh, 2017: 125-126) belirtmiş olsa da ölümün farklı bir biçimi olan intiharın, insanın dünyaya gelişiyle, toplumsal yaşamın başlamasıyla birlikte vuku bulmaya başladığı ve mevcut zamanda da bireysel ve toplumsal sorunlardan biri olduğu düşünülebilir.

Ahmet Mithat Efendi ve Orhan Okay’ın Gözünden Beşir Fuad’ın İntiharı

Ahmet Mithat Efendi’nin “Beşir Fuad” isimli eseri ve Orhan Okay’ın “Beşir Fuad İlk Türk Pozitivist ve Naturalisti” adını taşıyan çalışması, Beşir Fuad hakkında kaleme alınmış iki önemli kitaptır. Söz konusu yayınlar, Türk

¹“11 Mart 1887 tarihli gazetelerle ilan edilen bir tebliğ, bu gibi [intihar hakkında] haber, münakaşa ve mübahaseleri yasaklar” (Okay, 2012: 92-93).

yazınında Beşir Fuad’ı birçok yönden konu alan ilk kaynaklar olarak açıklanabilir. Ahmet Mithat Efendi ile Beşir Fuad’ın yakın dostlukları onlara, birbirlerini daha iyi tanıma ve birbirleri hakkında daha ayrıntılı bilgilere sahip olma fırsatı sunar. Nitekim Ahmet Mithat Efendi bu durumu çok iyi değerlendirir ve ortaya koyduğu “Beşir Fuad” isimli biyografi çalışmasıyla erken yaşta yaşamına son veren Beşir Fuad’ın sonraki nesillerce tanınmasına büyük katkı sağlar. Orhan Okay ise Beşir Fuad’la ilgili yaptığı doktora çalışmasını – yeni Türk edebiyatı alanında kaleme alınmış ilk doktora tezlerinden biridir²- yıllar sonra kitaplaştırır ve Türk yazın dünyasına kazandırır.

“Beşir Fuad” adlı eserinde Ahmet Mithat Efendi, mübalağadan uzak durduğunu ve tamamen gerçeklere bağlı kaldığını “zerre kadar mübalağayı bile hakikate karşı küfran addedeceğim” (Ahmet Mithat Efendi, 1996: 10) şeklindeki sözlerle dile getirir. Bu kitapta Beşir Fuad’ın hayat hikâyesi, dış görünüşü, ahlakî özellikleri, intiharı çeşitli başlıklarla ele alınmış ve okurlara sunulmuştur. Özellikle onun genç yaşta canına kıyması, bir diğer ifadeyle intihar etmiş olmasıyla ilgili pek çok detayın uzun yorumlarla birlikte okuyuculara aktarıldığı görülmüştür. Ayrıca Ahmet Mithat Efendi’nin, yakın dostu olarak takdim ettiği Beşir Fuad’ın beklenmedik intiharından dolayı çok üzüldüğü ve bu konuyu ibretlik bir ders şeklinde okurlarıyla paylaştığı tespit edilmiştir. Söz konusu eserin Beşir Fuad hakkında bilgi sahibi olmak isteyenler için önemli bir başvuru kaynağı olduğu söylenebilir. Nitekim Orhan Okay da, Beşir Fuad tarafından ortaya konulan eserlerden kendisini tanımaya ve hayat hikâyesini öğrenmeye yönelik ipuçlarının sınırlı olmasından dolayı Sicill-i Osmanî’den, Osmanlı Müellifleri’ndeki kısa bilgilerden ve daha çok Ahmet Mithat Efendi’nin yazdığı kitaptan yararlandığını belirtir (bkz. Okay, 2012: 10).³

Bahsi geçen kitap hakkında olumsuz görüşlerin de dile getirildiği görülmüştür. Selahattin Hilâv, söz konusu eseri “müraice”⁴ kaleme alınmış bir çalışma olarak değerlendirir ve bu kitapta “maddeci düşüncenin, insanı intihara götüreceği” şeklindeki yaklaşımıyla Ahmet Mithat Efendi’nin çevresine korku saldığını ve akıl vermeye çalıştığını belirterek onu eleştirir (Hilâv, 1999: 11). Hilâv, bir diğer yazısında da Beşir Fuad hakkındaki kaleme aldıklarından ötürü Ahmet Mithat Efendi’yi “iki yüzlülük dolu yazılar yazan A. Mithat” şeklindeki ifadelerle okurlarına sunar (Hilâv, t.y.: 13). C. Parkan Özturan da bu eserdeki “Beşir Fuad ‘Materyalizm reddiyle intihar hakkındaki muhakeme” başlıklı

² “Benim çalışmam, yeni Türk edebiyatı alanında Türkiye’de yapılmış dördüncü doktora teziydi” (Okay, 2012: 11).

³ Orhan Okay ayrıca, ilk önce Tercüman-ı Hakikat gazetesinde tefrika edilen ve daha sonra Beşir Fuad adıyla kitaplaştırılan bu biyografi çalışmasıyla -“ondan sonra Beşir Fuad hakkında derli toplu bir kitap çıkmamış”- Ahmet Mithat Efendi’nin büyük bir hizmette bulunduğunu ve Beşir Fuad’a bir kadirşinaslık gösterdiğini belirtir (bkz. Okay, 2012: 85-86).

⁴ Mürâi, mürâiye: İkiyüzlü, mürâiyane: ikiyüzlülükle (bkz. Osmanlıca Türkçe Sözlük, 1977: 329).

bölümdeki açıklamalara vurgu yapar ve “sağlığında karşıt yazı yazmaya cesaret edemeyen Ahmet Mithat, Beşir Fuad’ın ölümünden sonra onun hakkında yazdığı bir kitapta Beşir Fuad’ı eleştirmiştir” (Özturan, t.y.: 18) sözleriyle Ahmet Mithat Efendi’yi tenkit eder.

Orhan Okay ise “Beşir Fuad İlk Türk Pozitivist ve Naturalisti” isimli eserinde Beşir Fuad’ı mevcut kaynaklar çerçevesinde ve akademik bir bakış açısıyla ele alır. Okay bu kitapta, Beşir Fuad’ın yaşamından, eserlerinden, intiharından gerek yaşadığı dönemde gerekse ölümü sonrası hakkında yapılmış ve yazılmış çalışmalardan çok geniş ve detaylı bilgi paylaşımı yapar (bkz. Okay, 2012: 10). Nitekim birçok düşünür tarafından yapılan açıklamalarda da söz konusu eserin alana sunduğu katkılara göndermeler yapılmıştır. Handan İnci, “birkaç makale ve denemeyi saymazsak, bugün Beşir Fuad’ı tanımak isteyen okuyucu için tek kaynak, çalışmalarım sırasında benim için de en önemli yol gösterici olan Prof. Dr. Orhan Okay’ın 1969 yılında yayımladığı monografidir” (İnci, 1999: 28) cümleleriyle eserin önemine dikkati çekerken, Selahattin Hilav da “gözden kaçmış birkaç çalışma arasında en başta Orhan Okay’ın Beşir Fuad’ını saymak gerekir” (Hilav, t.y.: 7) şeklinde bahsi geçen kitaba vurgu yapar.

Her İki Eserde Beşir Fuad

İntihar konusuna geçmeden önce her iki eserde Beşir Fuad’ın kişiliği hakkında söylenenlere bakmakta fayda vardır. Ahmet Mithat Efendi, Beşir Fuad tarafından kaleme alınan makaleleri okudukça kendisinde ona karşı takdir dolu hisler meydana geldiğini belirtir. Bu olumlu düşüncelerin etkisiyle o, Beşir Fuad’la tanışmak ve görüşmek arzusunda olduğunu bazı dostlarıyla paylaşır. Nitekim böyle bir arzudan haberdar olan Beşir Fuad, bir gün Tercüman-ı Hakikat gazetesindeki makamında Ahmet Mithat Efendi’yi ziyarete gelir ve ikili arasında ilk diyaloglar böylelikle başlamış olur. Daha sonra çeşitli zamanlarda tekrar bir araya gelen iki yazar, birbirlerini daha yakından tanıma fırsatı bulmuş olurlar. Ahmet Mithat Efendi’nin Beşir Fuad’la olan dostluğunu çok önemseydiği ve onunla ilgili her detayı okurlarına sunmaya çalıştığı söylenebilir. Bu paylaşımlardan birisi Beşir Fuad’ın dış görünüşüyle ilgilidir:

“Beşir Fuad uzuna karib orta boylu, tıknaz vücutlu, gayet mütesanib endamlı, kaviyyü’l-bünye bir babayiğit olup beyaz-pembe bir çehre üzerine siyah ve gümrah bir çift kaş ile kumral bıyıkları cemâlinin ziynet-i esasiyesi olduğu gibi mütenasib ağzı ve burnu ve yumru çenesi ve gayet güzel dişleri, her görenin nazar-ı muhabbetini celbettirecek bir cemâl-i merdâne teşkil ederdi. Hele gözlerinden saçılan zekâ nurları, ilk nazarda kendisinin gayet seriü’l-intikal bir genç olduğunu tanıttırırdı” (Ahmet Mithat Efendi, 1996: 17).

Ahmet Mithat Efendi’nin eserinde, Beşir Fuad’ı boyundan kilosuna, cilt renginden kaş ve bıyıklarına, ağız ve burnundan dişlerine, hatta bakışına kadar her detayıyla okurlarına sunduğu, kısaca dış özellikleri açısından onu her

ayrıntısıyla betimlediği görülür. Yazar, Beşir Fuad’ı ayrıca ahlakî açıdan da okurlarına tanıtmayı ihmal etmez:

“Ahlak cihetine gelince: Tavrı gayet cerbezeli, mübâhasesi epeyce gürültülü, muhâvereyi pek sever, münâzırından ziyade kendisi söyler, ikna için lüzumundan ziyade fazla delâil iradına izahât itasına girişirse de hîn-i mübâhesede asla kendisini hiddet ve gazaba mağlup etmez, karşısındaki münâzırı kat’an gücendirecek bir şeme-i istihfafa bulunmaz, en şiddetli mübâhaselerde çehresi yine mütebessim bir zâttı. Yiğitlik, kahramanlık davasındaydı. Fakat yiğitlik, kahramanlık ile edepsizlik arasını pek güzel fark etmiş olduğundan, cesaret ve şecaatini umur-ı hasisede bile göstermek için şuna buna tasallutu ve kuvve-i bâzusuna müracaatı asla görülmemiştir” (Ahmet Mithat Efendi, 1996: 17-18).

Söz konusu ifadelerle dikkat edildiğinde, Beşir Fuad’ın tartışmayı çok seven, böylesi münakaşalarda karşısındaki kişiden daha fazla konuşan, muhatabını ikna etmek ya da sözünü ona kabul ettirmek için çok fazla delile başvuran, tartışma esnasında bütün heyecanına rağmen saygıda kusur etmeyen, tebessümü yüzünden eksik etmeyen, yiğitliği, kahramanlığı sevdiği halde, güç ve kahramanlık gösterme adına tartışma yaptığı kimseye edepsizlikte bulunmayan bir kişi şeklinde okurlara takdim edildiği anlaşılmaktadır.

Eserde Beşir Fuad’ın, meslekî, bilimsel ve kültürel bakımdan da okurlara tanıtıldığı ve hakkında bilgi paylaşımı yapıldığı tespit edilmiştir. Onun rütbeli bir asker olduğu, çeşitli savaflara katıldığı, ancak bir süre sonra askerliği bırakıp kendini yazınsal çalışmalara verdiği ifade edilir. Hatta Ahmet Mithat Efendi’nin, kendisiyle konuşup askerlikte devam etmesi için onu ikna etmeye çalıştığına, fakat Beşir Fuad’ın bu konuda kesin bir karar aldığına ve kararından caymasının mümkün olmadığına şu satırlarla vurgu yapılır; “devletin her zaman muharebesi olursa, gönüllü yazılarak ifa-yı vezâif-i askeriye imkân eldedir. Şimdiki hâl-i sulh ve müsalemette kılıcımla değil, kalemimle hizmet edeceğim. Asker kalırsam, emir altında bulunmaya mecburum. Neşriyat için ise insanın başlı başına kalması lazımdır” (Ahmet Mithat Efendi, 1996: 19).

Dolayısıyla asker kökenli bir düşünür olan Beşir Fuad, yazınsal faaliyetlere o denli ileri boyutta önem vermektedir ki emir altında istediği şekilde eserler üretemeyeceği gerekçesiyle askerlik mesleğinden ayrılır ve kendini bilimsel ve kültürel çalışmalara verir. O matematik, tıp, fizyoloji, psikoloji gibi bilim dallarında derin bilgi sahibidir. Edebiyat sahasında önemli oranda birikimi vardır. Almanca, Fransızca ve İngilizce bilir. Genç yaşına rağmen onun bu denli bilimsel ve kültürel birikime ulaşmış olması ondaki gayreti, isteği ve çalışkanlığı göstermektedir. Nitekim Ahmet Mithat Efendi de Beşir Fuad’ın böyle genç yaşta bunca bilgiye sahip olmasını hayretle karşılar ve şaşkınlığını “malumâtı sinnine nisbet edilecek olursa, zamanının bir dakikasını

boş geçirmemiş olduğuna kanaat iktiza eder” şeklindeki sözlerle dile getirir (bkz. Ahmet Mithat Efendi, 1996: 18-21).

Orhan Okay ise Beşir Fuad hakkında kaleme aldığı eserinde, onu pek çok açıdan ayrıntılı bir şekilde ele almış ve okurlarına sunmuştur. Bu kitap, bir doktora çalışmasıdır ve dolayısıyla eserde verilen her bilginin, yapılan her değerlendirmenin akademik bir yaklaşım sergilemesi kaçınılmazdır. Nitekim çalışmada bu bağlamda çok önemli detaylara vurgu yapıldığı ve Beşir Fuad’ın bilimsel, kültürel, sanatsal, edebî ve benzeri daha birçok özelliğiyle ilgili değerlendirmelere yer verildiği görülmüştür. Söz gelimi, kitabın ilk baskısına önsöz yazan Mehmet Kaplan’ın Beşir Fuad hakkında dile getirdiği cümleler oldukça dikkat çekicidir. Kaplan şu satırlarla Beşir Fuad’dan bahseder:

“Değerli talebem M. Orhan Okay’ın uzun incelemeler neticesi şahsiyet ve eserlerini geniş bir şekilde ortaya koyduğu Beşir Fuad, şiir, tiyatro, roman ve hikâye yazmadığı için, şimdiki kadar, adı fazla duyulmuş bir insan değildir. Fakat o fikir ve tenkit tarihi bakımından, Tanzimat devrinin en dikkate değer simalarından biridir. Bu son derece dürüst, ateşli bir mizaca ve matematikçi bir kafaya sahip olan genç subay, mübalağasız olarak denilebilir ki, fikirleriyle son çağ Türk edebiyatında bir devri kapatarak yeni bir devir açmıştır. [...] Beşir Fuad’ın yapmış olduğu tenkitler, o devrin büyük şahsiyetleri olan Ahmed Midhat Efendi’ye, Muallim Naci’ye hatta bizzat Üstad Ekrem’e yol ve istikamet değiştirir” (Okay, 2012: 5-6).

Mehmet Kaplan, Beşir Fuad tarafından ortaya konulan çalışmaların Türk edebiyatı alanına sadece bilimsel ve kültürel birikim katmış olduğundan bahsetmemekte, aynı zamanda onun düşünceleriyle Türk yazını önemli oranda değişim ve gelişimlere gebe bıraktığı, dönemin söz sahibi edebiyatçılarına yol gösterdiği şeklinde bir yargı ileri sürmektedir. Orhan Okay’ın da eserinde Beşir Fuad’ı, çoğunlukla Mehmet Kaplan gibi, Türk yazın dünyasına kattığı kazanımlardan hareketle ele aldığı söylenebilir. Bu bağlamda yazar, Beşir Fuad’ın Türkyazınına getirdiği yenilikleri şöyle sıralar:

1. “Beşir Fuad Türkiye’de, bir felsefî akım olarak pozitivizmden ilk bahseden, onu Türk aydınına hatta genel olarak Türk okuyucusuna ilk defa tanıtan ve bu doktrini ısrarla savunan şahıstır.”
2. “Bir edebî meslek olarak realizm ve natüralizm hakkında ilk temel bilgileri aşlamaya çalışan Beşir Fuad olmuştur.”
3. “Victor Hugo ve Voltaire gibi Tanzimat aydınları arasında çok tanınmış, birçok eseri tercüme edilmiş, buna mukabil haklarında ciddi bir tenkit olmaksızın subjektif ve adeta değişmez değer yargıları verilmiş iki şahsiyeti yeniden ele alarak önceki kanaatleri sarsmış olan da Beşir Fuad’dır.”
4. “Nihayet Batı’nın memleketimizde bilinmeyen hatta bazılarının adı duyulmamış olan edebiyatçı, filozof ve fikir

adamlarından da ilk defa bahseden, onları eserleriyle tanıtmaya çalışan da Beşir Fuad olmuştur” (Okay, 2012: 241).

Yukarıda sayılan maddelerden de anlaşılacağı üzere Okay eserinde, Beşir Fuad’ı anlama ve anlamlandırma açısından genel olarak akademik bir yaklaşım göstermiş ve onun Türk yazınına felsefi, edebî, kültürel ve daha birçok konuda önemli kazanımlar sağlamış olduğunun altını çizmiştir.

Beşir Fuad’ın İntiharı

Beşir Fuad’ın Türk yazın dünyasında oynadığı etkin rol kadar, erken yaşta canına kıymış olması da kendisinden söz edilmesinde önemli bir faktör olarak karşımıza çıkar.⁵ Nitekim hem Ahmet Mithat Efendi’nin hem de Orhan Okay’ın eserlerinde, Beşir Fuad’ın intiharı üzerine uzun uzun bahsettikleri ve konuyu çeşitli açılardan değerlendirmiş oldukları tespit edilmiştir. Bu bağlamda şu detayın altını çizmekte yarar var. Her iki düşünürün söz konusu intiharı, onun ölümünden hemen önce kaleme aldığı mektubunda bahsettiği sorunları yorumlamak suretiyle anlamaya ve anlamlandırmaya çalıştıkları ifade edilebilir. Özellikle Ahmet Mithat Efendi’nin Beşir Fuad’la olan yakın dostluğu, gelecekte ülkesi ve milleti adına yapacağı çalışmalara dönük ondan beklentisi gibi faktörlerin etkisiyle konuyu daha çok duygusal ve ikili ilişkiler bağlamında ele aldığı söylenebilir. Bir diğer ifadeyle yazarın, Beşir Fuad’ın intiharından çok fazla etkilendiği, ondan beklentilerine dair hayal kırıklığı yaşadığı ve bu durumu eserinde kendi ifadeleriyle doğrudan ortaya koyduğu görülür. Ahmet Mithat Efendi, onun intiharından haberdar olduğu esnada kendisinde meydana gelen ruh halini şu satırlarla dile getirir:

“Beşir Fuad’ın ibret-bahş-ı cihan olacak felaketi faciası – hakkındaki muhabbet-i fevkalâdem hasebiyle- damarlarımda kanımı dondurarak vücudumu buzlar içinde bırakmış ve bu hâl kırksekiz saat kadar devam eylemişti. Bir de bana hitaben yazarak zabita eline geçmiş olmasından dolayı vusûlü teehhür etmiş bulunan mektubu gelip de okuyunca, vücudumu birdenbire bir ateş istila eyledi. Hüngür hüngür ağlamaya başladım. Bu ağlayış bir nimet oldu. Zira üzerimdeki fenalık kalktı” (Ahmet Mithat Efendi, 1996: 9).

Yazar, Beşir Fuad’ın intiharından öyle çok etkilenmiştir ki, bundan dolayı damarlarındaki kanın donduğunu, vücudunun buzlar içinde kaldığını belirtmiştir. Bir süre sonra Beşir Fuad’ın kendisine hitaben kaleme aldığı mektubun eline ulaştığını ve mektubu okuduktan sonra bu kez ise ateşler içerisinde yanmaya başladığını, şiddetli bir şekilde ağladığını, ancak bu ağlayışın kendisini rahatlattığını ifade etmiştir. Bu intiharın Ahmet Mithat

⁵ Her ne kadar Beşir Fuad’ın otuz ya da otuz iki yaşında intihar ettiği tahmin edilse de Ahmet Mithat Efendi, onun otuz dört veya otuz beş yaşlarındaiken bu eylemi icra ettiğini düşünmektedir (bkz. Ahmet Mithat Efendi, 1996: 18).

Efendi’yi derinden etkilemesindeki bir diğer faktör ise ani bir biçimde gerçekleşmiş olmasıdır. Yazar, Beşir Fuad’la olan görüşmelerinde onun intihar edeceğine dair hiçbir emareye şahit olmadığını ifade eder. Ayrıca farklı gerekçelerle onunla ilişki içerisinde bulunanlar, hatta en yakın dost ve akrabaları bile onun intihar etmeyi düşündüğüne yönelik hiçbir işaret göstermediğini vurgulamaktadırlar. Fakat Beşir Fuad’ın, Ahmet Mithat Efendi’ye yazmış olduğu mektupta intihara iki yıldan bu yana niyetli olduğunu, bu eylemi gerçekleştirmek için uygun zaman kolladığını ve nihayet geçen hafta intihar etmek için zamanın geldiğine karar verdiğini dile getirir (bkz. Ahmet Mithat Efendi, 1996: 36). Ayrıca, Beşir Fuad’ın intihar etme esnasında kaleme aldığı satırlar da Ahmet Mithat Efendi’yi hayrete düşürür:

“Şu vakıyı şairlerden bazıları kuvve-i ruhaniyelerinin tesirine ve bazıları dahi isbat-ı müddeadan âciz kalıp terk-i hayat edecek derecede bizar olduğuma hamletmek isteyecekler. Sair efkâr-ı sakimelerine güldüğüm gibi, bu zann-ı bâtıllarına intihar etmek üzereyken bile, yine kahkahalarla gülmekten kendimi alamıyorum. Ben, sivrisinekli yerlerde çok bulundum ve hatta uykumdan da mahrum olmadım. Onların vızıltısından bana hiçbir tesir hâsil olmaz” (Ahmet Mithat Efendi, 1996: 47).

İntiharından hemen önce yazdığı bu ifadeler, Beşir Fuad’ın soğukkanlılığını göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Ölüm esnasında bir kişinin böyle cümleler yazabilmesi çok kolay olmasa gerektir. Nitekim Ahmet Mithat Efendi de canına kıyacak birinin böyle sözler sarf edebilmesini hayretler içerisinde değerlendirir:

“Canına kıymak üzere bulunan bir adamdan şu yolda sözler işitmek, hakikaten akıllara hayret verir. İnsanın başı ağrırsa, midesi bozulsa, kahkahalarla gülmeyi kalemine değil, hatırına bile getiremeyeceği derkar iken, Beşir Fuad’ın bu kahkahaları ve sivrisinek temsilatına dair fıkraları, bizce gerçekten fevkalâde bir hâl addolunur” (Ahmet Mithat Efendi, 1996: 47).

Yukarıdaki satırlarda da vurgulandığı üzere Ahmet Mithat Efendi, Beşir Fuad’ın intihar esnasında sarf ettiği sözler karşısında çok fazla şaşkınlık yaşamıştır. Hatta yazar “pek çok müntehirlerin sûret-i intiharları okunmuştur. Fakat Beşir Fuad kadar metanetle bu felaket-i müdhişeyi kendi başına ika etmiş bir kimse görülmemiş ve işitilmemiştir” (Ahmed Midhat Efendi, 1996: 27) sözleriyle bu konudaki şaşkınlığını ayrıca dile getirmiştir.

Beşir Fuad’ı birçok açıdan ele alan ve ortaya koyduğu inceleme çalışmasıyla onun bilinmesine ve tanınmasına önemli katkı sağlayan Orhan Okay da onun intiharı hakkında okurlarıyla paylaştığı değerlendirmede şaşkınlığını şöyle özetler; “pek az intihar vakası Beşir Fuad’ınki kadar zaman bakımından ani, mahiyet bakımından sebepsiz ve şekil bakımından dikkate şayan olmuştur” (Okay, 2012: 68). Görüldüğü gibi Okay, Beşir Fuad’ın intiharını hem zamansal hem nedensel hem de biçimsel bağlamda ifade etmiş ve böyleleri

bir intiharın az rastlanır bir vakia olduğunun altını çizmiştir. Dolayısıyla verilen alıntıdaki cümlelerin şaşkınlık, acıma ve üzüntü içerdiği söylenebilir.

Okay, bu konudaki şaşkınlığını, acıma ve üzüntüsünü eserinin pek çok bölümünde okurlarıyla paylaşmaktadır. Çok kısa bir zaman aralığında onlarca makale ve yazılı ürünü yayınlayacak kadar yoğun bir çalışma temposu içerisinde bulunan Beşir Fuad’ın neden intihar etmeyi düşündüğü ve onu bu yola sevk eden saiklerin neler olduğu kadar, birden vuku bulması da yazarın üzerinde durduğu bir konudur; “işte bir yığın makalenin ve projelerin yoğunlaştığı, buna rağmen az çok düzenli görünen bir hayatın birdenbire bir intiharla sona ermesi beklenir ve tahmin edilir bir şey değildi. Nitekim intihar haberini veren o günün gazetelerinde bu sürpriz hadise karşısında gizleyemedikleri bir hayret, bir şaşkınlık ve heyecan görülmektedir” (Okay, 2012: 69).

Yazar, Beşir Fuad’ın intihar kararına iki yıl öncesinden niyet etmiş olmasını da hayret verici ifadelerle değerlendirmektedir. Okay yaptığı araştırmalardan hareketle, birçok eser üretmeyi planlayan, kendi ilgi alanı çerçevesinde projeler geliştiren bir insanın aynı zamanda iki sene boyunca intihar etme planı yapmış olmasını anlamakta zorlandığını belirtir ve “son haftalarına kadar yazacağı yazılardan, yayımlamayı düşündüğü kitaplardan bahseden bir insan, iki yıldan beri intihar fikrini kafasına koymuş olabilir miydi? Meselenin buraya kadar olan kısmı bu soruya hayır cevabını vermeyi gerektiriyor” (Okay, 2012: 73) şeklindeki sözleriyle hayret içeren değerlendirmesini okurlarına sunar. Ancak Orhan Okay, onun hem birçok çalışma yapmayı planlamasını hem de bu süre içerisinde intihar etmeyi düşünmesini, onun iç dünyasındaki çatışmanın, karışıklığın, buhranın bir yansıması olarak ele alır; “yazmaya niyet ettiği kitaplarından son günlerine kadar bahsedışı ile iki yıldan beri intihara niyetli olduğunu nasıl telif etmek gerekecektir? Şüphesiz kendisini hayata bağlayan bir takım küçük veya önemli rabitaların tesiriyle kararsızlıklar geçirmekte olduğu muhakkaktır” (Okay, 2012: 82). Dolayısıyla yazar, Beşir Fuad’ın canına kıymasını uzun bir zamandan beri devam eden iç sorunlarının yol açtığı bir sonuç olarak değerlendirmektedir.

Beşir Fuad’ı İntihara Götüren Faktörler

Beşir Fuad “Sebeb-i İntiharım” başlıklı mektubunda, intihar etmeyi düşünmesine/istememesine yol açan çeşitli nedenler ileri sürmektedir. Bunlardan birisi annesinin psikolojik rahatsızlığıdır. Beşir Fuad, annesini doktora götürür ve doktordan annesindeki psikolojik sorunların ileri boyutlara vardığını, gerekli önlemler alınmazsa söz konusu durumun kendisi başta olmak üzere çok kimseye zarar verecek bir seviyeye ulaştığını öğrenir. Bu sebeple onun hastaneye yatırılması ve doktor gözetiminde tedavi edilmesi gerektiği şeklinde bir tavsiye alır. Beşir Fuad bu öneriyi dikkate almaması halinde annesinde meydana gelebilecek olumsuz bir durumdan kanunen kendisinin sorumlu tutulacağını, ayrıca annesinin evde yaşamına son vermesi halinde, varisi olması nedeniyle, mirasına konmak kastiyle ölümüne bilerek göz yumduğu şeklinde

ithamlarla karşı karşıya kalabileceğini düşünerek annesini hastaneye yatırır. Annesinin hastaneye yatmasıyla birlikte onun uzun zamandan bu yana devam ede gelen, avukatların elinde karmaşık ve içinden çıkılmaz bir hal alan mahkeme davalarına da Beşir Fuad vekâlet etmek zorunda kalır. Dolayısıyla gerek annesinin hastaneye yatırılması gerekse söz konusu davalar, Beşir Fuad’ın yıpranmasına ve zihnen perişan olmasına yol açar (bkz. Ahmet Mithat Efendi, 1996: 40-41).

Bu sorunların yanında Beşir Fuad, tıp alanında sahip olduğu bilgilerden hareketle, annesindeki hastalığın kendisine de kalıtımsal olarak geçebileceği şeklinde bir duyguya kapılır.⁶ Hatta bu nedenle başvurduğu doktordan sıkıntısını aşabilmesi için iki öneri alır. Bunlardan ilki beynine sülük yapıştırması, ikincisi ise kendisini eğlencelere vermek suretiyle sorunu unutmaya çalışmasıdır. Beşir Fuad hem beynine sülük yapıştırır hem de eğlence yaşamına katılarak sorunlarını unutmaya, en azından aklına getirmemeye çabalar. Söz konusu her iki tavsiyenin ona fayda sağladığını belirtir. O, bu dönemde tanıştığı bir kadınla ilişki yaşamaya başlar ve bir süre sonra ilişki yaşadığı kadından bir çocuğu dünyaya gelir. Onlara sahip çıkmayı vicdanî bir sorumluluk olarak gören Beşir Fuad, Kuzguncuk’ta bir ev kiralayarak burada ikamet etmelerini sağlar, sık sık onları ziyaret etmeyi ve yanlarında kalmayı da ihmal etmez. Böylelikle, bazı zamanlar eşinin yanında kimi zamanlar ise sevgilisinin yanında kalmaya başlayan Beşir Fuad’ın yaşamında çeşitli sıkıntılar ortaya çıkmaya başlar. O, söz konusu durumu “eve geldiğim vakit zevcem, ‘niçin gelmiyorsun?’ diye serzenişler eder, ağlar. Evde birkaç gün kalıp da Kuzguncuk’a gittiğim vakit, ‘artık sen benden bıktın!’ diyerek metresim ağlar. Ben, iki cami arasında beynamaz gibi kaldım. Hiçbirine dert anlatılmak mümkün değil!” şeklindeki satırlarla özetler. Bu sıkıntının da onu intihara götüren önemli faktörlerden biri olduğuna vurgu yapar (bkz. Ahmet Mithat Efendi, 1996: 41-43).

Orhan Okay ise Beşir Fuad’ın iş yoğunluğunun, meşguliyet çokluğunun onu yıprattığı üzerinde durmakla (bkz. Okay, 2012: 80-81) birlikte, bulunduğu dönemin toplumsal yaşamında karşı karşıya geldiği sıkıntılara da vurgu yapar. Ona göre Beşir Fuad, -her ne kadar o Türk basın dünyasına objektif, şahsiyetten uzak ve akademik eleştiri kültürünün yerleşmesi konusunda önemli kazanımlar sağlamış olsa da- yaşadığı dönemdeki alaycı, müstehzi, aşağılayıcı, şahsiyetçi ve bağlamından kopuk eleştirel yaklaşımların etkisi altına girmekten kurtulamamıştır. Okay, İstemedi de olsa söz konusu durumun Beşir Fuad’ı içine aldığı ya da onun buraya itildiği görüşündedir. Söz gelimi, Menemenlizade Tahir’le⁷ aralarında Victor Hugo kitabı üzerinden bir tartışma çıktığı ve bu

⁶ Beşir Fuad’da meydana gelen durum bir saplantı ya da kaygı olarak nitelendirilirse, söz konusu durumun yol açtığı ölüme saplantı veya kaygı intiharı denebilir (bkz. Durkheim, 2018: 27).

⁷ Selâhattin Hilâv da “fikri değil kişiliği hedef alan bir tutum sergilemiş” olduğunu ileri sürerek Menemenlizade Tahir’i eleştirmektedir (bkz. Hilâv, 1999: 10).

durumun Beşir Fuad’ı hiddete sevk ettiği ve konuyu kişileştirmesine yol açtığı dostu Fazlı Necib’e yazdığı mektuptan anlaşılmaktadır:

“Ben Tahir Bey hakkında daha çok şeyler söyleyebilir iken yine perhiz ettim, daha şiddetli olacak yerlerden vazgeçtim. Fakat devam ederse artık hiçbir şeye bakmadan [...] edeceğim. Böyle şeylerin âdem-i vukuunu ne kadar istiyorsam, beni mecbur eden esbabın zuhuruna da o kadar esef ediyorum. Fakat ne çare ki bu gibi adamlara sükût, tecavüzatta daha ilerlemelerine müsaade kabilinden oluyor. İnsan her zaman vekar ve haysiyetini müdafaaya mecburdur” (Okay, 2012: 78-79).

Beşir Fuad’ın intiharı sonrası Fazlı Necib tarafından bazı yerler noktalarla geçiştirilmek suretiyle yayımlanan bu mektuptan hareketle, yaşadığı dönemde karşılaştığı sorunların Beşir Fuad’ı kişisel polemiklere sevk ettiği ve böylesi durumların onun zihinsel açıdan yıpranmasına neden olduğu söylenebilir. Ayrıca, Beşir Fuad’ın sarsılmasına ve birçok açıdan yıpranmasına yol açan bir diğer faktör ise annesinin ve evladının ölümüdür. Okay, özellikle oğlu Namık Kemal’i kaybetmesinin Beşir Fuad’ın ruh haline olumsuz yansiyarak eğlenceye/sefahate dalmasına sebep olduğunu ifade eder (bkz. Okay, 2012: 80). Özetle, her ne kadar son zamanlarına kadar dile getirmiş olmasa da Beşir Fuad’ın gerek bireysel gerekse toplumsal anlamda sorunlar yaşadığı ve uzun bir zamandan beri bunlara çözüm yolu olarak hayatın son vermeyi ve böylece tüm sıkıntılarını ortadan kaldırmayı planladığı anlaşılmaktadır.

Beşir Fuad’ı İntihara Götüren Faktörler Hakkında Her İki Yazarın Değerlendirmeleri

Ahmet Mithat Efendi eserinde, Beşir Fuad’ı intihara götüren gerekçeleri tek tek ele alır ve uzun uzadıya değerlendirmeye tabi tutar. Bu bağlamda yazarın pek çok konuda Beşir Fuad’ı olumsuz ifadelerle eleştirdiği belirlenmiştir. Bunlardan birisi, annesindeki psikolojik rahatsızlığın kalıtsal bir şekilde kendisine de geçebileceğine dair Beşir Fuad’daki endişedir. Ahmet Mithat Efendi, psikolojik sorunların anne ve babadan kan yoluyla çocuklarına da -istisnalar olmakla birlikte- kesin olarak geçeceğine yönelik görüşün tıbbî açıdan doğru bir yaklaşım biçimi olmadığını ifade eder (bkz. Ahmet Mithat Efendi, 1996: 57-58). Yazarın bu yaklaşımı, Beşir Fuad’ın gereksiz yere endişeye kapıldığı ve kendisine sorun çıkardığı şeklinde bir eleştiri olarak okunabilir.

İkinci olarak Ahmet Mithat Efendi, Beşir Fuad’ı, annesinin hastalığı döneminde ona karşı sergilediği davranış nedeniyle eleştirir. Yazar, onun annesini kendinden ürettiği bahanelerle yalnız başına hastaneye terk ettiği düşüncesini taşır. Nitekim Ahmet Mithat Efendi’nin “benim kendi hükmüm sual buyurulursa, derim ki: Benim validem böyle bir felakete duçar olsaydı, Doktor Münceri değil, her kim, ne derse desin, ben bâis-i vücudum olan validemi kendim muhafaza eder, kendim baktırırdım” şeklindeki ifadelerinden hareketle

Beşir Fuad’a karşı bir kızgınlığının olduğu söylenebilir. Hatta yazar, akrabalarından da ona yönelik bu anlamda eleştiriler geldiğini ve Beşir Fuad’ın intiharı konusunda görüşülen bir akrabasının “sözün doğrusu validesi hakkındaki muamelesinin ceza-i mânevisini gördü” diyerek tepkisini dile getirdiğini belirtir (bkz. Ahmet Mithat Efendi, 1996: 58).

Beşir Fuad’ın, Ahmet Mithat Efendi tarafından eleştirildiği bir diğer konu ise onun, karşı karşıya geldiği sorunları unutmak ya da hatırlamamak amacıyla kendisini eğlencelere, yazarın ifadesiyle “sefahate” vermesidir/bırakmasıdır. Ahmet Mithat Efendi, sefahati bir eğlence biçimi olarak kabul etmez ve böyle bir yöntemle sıkıntıların aşılacağı ya da unutulacağı şeklindeki görüşlere karşı çıkar. Hatta sefahate giren kişinin daha fazla sorunlara boğulacağını belirtir. Nitekim o, bu dönemde ilişkide bulunduğu kadınlardan dolayı yaşadıklarının Beşir Fuad’ı rahatlatmak, sıkıntılarını gidermek bir yana daha fazla bunalıma soktuğuna göndermede bulunur (bkz. Ahmet Mithat Efendi, 1996: 59-60).

Yazar, Beşir Fuad’ın, eşi ile sevgilisi arasında kalmasından ötürü sorunlar yaşadığı ve bahsi geçen sıkıntıların onu hem yıprattığı hem de intihar etme düşüncesini daha fazla tetiklediği şeklindeki sözlerine de itiraz eder ve onu bu konuda da eleştirir. Ahmet Mithat Efendi, böyle bir sorun karşısında intihar etmenin çözüm yolu olmadığını ifade eder ve dolayısıyla Beşir Fuad’ı, söz konusu sıkıntıyı aşmak amacıyla yeterli çabayı göstermediği gerekçesiyle tenkit eder. Ayrıca onun intihar ederek hem eşini ve sevgilisini hem de çocuklarını üzdüğünü ve böyle bir ayrılıkla onları yarı yolda bıraktığını belirtir. Yazar ayrıca, çocuklarına düşkün bir baba profili çizen Beşir Fuad’ın çocuklarını öksüz bırakmasını, bir babanın yapmaması gereken bir davranış biçimi olarak açıklar (bkz. Ahmet Mithat Efendi, 1996: 60-61).

Beşir Fuad’ın, ekonomik açıdan yaşadığı sıkıntıların intiharı istemesinde önemli bir faktör olduğuna dair ifadeleri de Ahmet Mithat Efendi tarafından eleştirilir. Özellikle Beşir Fuad tarafından dile getirilen “bir senelik yaşayabildiğim müddetçe böyle yaşarım ve mümkün olmadığı halde intihar eldedir” şeklindeki sözlerini tenkit eder ve onun bu yaklaşım biçimini bir zaaf, bir eksiklik olarak takdim eder (bkz. Ahmet Mithat Efendi, 1996: 61-62). Yazar, Beşir Fuad’ın materyalist bakış açısını da ağır bir şekilde eleştirir ve intihar etmesinin arka planında materyalist fikirlerin önemli bir yer tuttuğu görüşünü taşır:

“Ah! Sarsar-ı intihar, o biçare nihali kemâlini bulamadan kurutmuş olmasaydı, ondan ol kadar semerât-ı maarif iktitaf olunacaktı ki, cihan şirin-mezak olacaktı. Ne faide ki, bir hikmet-i bâtila o biçarenin zekâsını zehirleyerek milletine en büyük hizmet-i ilmiye ile iftihar edenlerin en ser-firazi olmak şerefinden o biçareyi mahrum bırakmıştır” (Ahmet Mithat Efendi, 1996: 23-24).

Orhan Okay da Beşir Fuad’ın intihar etmesine sebep olduğu düşünülen faktörleri, Ahmet Mithat Efendi gibi, tek tek ele alır ve geniş bir değerlendirme yaparak okurlarına sunar. Yazarın ele aldığı konulardan birisi, Beşir Fuad’ın kendini kaptırdığı eğlence hayatıdır. Orhan Okay, Beşir Fuad’ın eğlence adı altında sefahate dalmasını ve farklı kadınlarla ilişki yaşamasını, hatta sevgilisi ve ondan olan çocuğu için Kuzguncuk’ta ev kiralamak suretiyle onları da yaşamına katmasını evlilikte arzuladığı mutluluğu bulamamasının bir sonucu olarak değerlendirir. Ayrıca onun bu dönemde ailesine karşı hissettiği bağlılığın sadece vicdanî bir durum olduğunu ifade eder (bkz. Okay, 2012: 24). Beşir Fuad’ın intihar etmek istemesindeki nedenlerden birine de ekonomik endişelerin kaynaklık ettiği bilinmektedir. Orhan Okay, Beşir Fuad tarafından ileri sürülen böyle bir gerekçenin onu intihara sürükleyecek kadar önemli olmadığı düşüncesindedir:

“Onun intiharında özellikle bu intihara iki yıldan beri niyetlenmiş oluşunda tek sebep veya en önemli sebep servetinin ailesine geçindirmeyecek kadar azalıp tükenmekte oluşudur. İntiharı için ileri sürdüğü böyle bir sebep doğru mudur ve isabetli midir? Kendi arzusuyla askerlikten ayrılan ve her an geri dönebilme imkânlarına sahip üstelik ailesini geçim sıkıntısında bırakmamayı düşünecek kadar sorumluluk duygusu olan bir insan için sırf bu sebepten intiharın mantıklı olmadığı aşikârdır. Üstelik Beşir Fuad gibi o dönem Türkiye’inde pozitif bilimlerin alanında pek az insana nasip olmuş bir bilgi birikimi olan ve üç Batı dilini çok iyi bilen bir insanın para sıkıntısı çekmesi imkânsızdır” (Okay, 2012: 75-76).

Dolayısıyla yazar, Beşir Fuad gibi dönemin koşulları içerisinde pek çok önemli özelliğe sahip birisinin ileriki yaşamında ekonomik sıkıntılara düşebileceği kaygısıyla intihar edebilecek bir kişi olmadığını ifade etmektedir ve bu gerekçeyi intiharına etki eden bir faktör olarak ileri sürmesini “gerçek sebebi örten bir bahaneden başka bir şey değildir. İhtimal kendisi de bu bahaneye inanmış olsa bile” (Okay, 2012: 76) şeklindeki açıklamayla değerlendirmektedir.

Yazar, annesinin yakalandığı psikolojik rahatsızlığın kendisine geçebileceği yönünde Beşir Fuad’daki endişe üzerine de değerlendirmelerde bulunur. Orhan Okay, söz konusu sıkıntıyı psikoloji disiplini çerçevesinde ele alır ve bu durumu, Beşir Fuad’ın sahip olduğu bilgi birikiminin kaynaklık ettiği bir fobi olarak açıklar. Hatta yazar, onun iki yıl önceden intihar edebileceğine dair düşünceye kapılmasını bahsi geçen fobi bağlamında irdeler ve “bazı uzman hekimlerin dediği gibi intiharı esnasında bir ‘manie⁸’ nöbeti geçirmiş olması da

⁸ Eğitim ve Psikoloji Sözlüğü’nde “Manie ” kavramı şu ifadelerle tanımlanır; “mani (mania): Çift kutuplu bozukluğun manik evresinde olduğu gibi abartılı heyecan, düşümsellik, aşırı bedensel etkinlik, abartılı bir mutluluk duygusu; aşırı iyimserlik,

mümkündür. İntiharını çok soğukkanlılıkla anlatması, hayata ve topluma müstağni bir nazarla bakması, hatta kahkahalarla güldüğünü söylemesi, ‘manie’nin ‘yüksek bir dejenerede tezahürü’ olarak düşünülebilir” (Okay, 2012: 77) sözleriyle soruna vurgu yapar. Beşir Fuad, her ne kadar bulunduğu dönemde çok fazla zorlukla karşı karşıya gelmiş olsa da ve bütün bunların üst üste gelmesi onun yorgun düşmesine, yıpranmasına ve psikolojik açıdan sorunlar yaşamasına kaynaklık etse de Orhan Okay söz konusu intiharı bir irade zaafı olarak ele alır:

“Tenkitler, alaylar, hakarete varan hicivler ve bütün bunların arasında üst üste gelen yorgunluklar, aile hayatında iki ev arasında kalmış olmanın verdiği huzursuzluklar ve vicdan azabı onun hayatla olan son bağlarını koparmış olmalıdır. Son mektubundaki ifadeler, sathî bir bakışla, onun kendi iradesiyle intihar ettiğini göstermekteyse de hemen bütün intihar vakalarında olduğu gibi, aksine, bir irade zaafı düşünülmelidir” (Okay, 2012: 82-83).

Orhan Okay da tıpkı Ahmet Mithat Efendi gibi Beşir Fuad’ın materyalist dünya görüşüne sert eleştiriler getirir ve intiharıyla materyalizm arasında ilişki kurar. Bu bağlamda yazar, dinin bireysel ve toplumsal yaşamda pek çok açıdan önemli fonksiyonlar icra etmiş olduğunu, dinsizlik olarak açıkladığı materyalizmin ise bu fonksiyonların ortadan kalkmasına ve kişinin manevi açıdan boşluğa düşmesine neden olduğunu ileri sürer. Dolayısıyla Okay - boşluğa düşen insanın iç dünyasında buhranlar meydana geleceği savından hareketle- Beşir Fuad’ın sahip olduğu materyalist bakış açısının onu bunalıma sokmuş ve intihar etmesine yol açmış olabileceği görüşünü dile getirir (bkz. Okay, 2012: 83).

Gerek Ahmet Mithat Efendi’nin gerekse Orhan Okay’ın materyalizme ağır eleştiri getirdikleri görülmektedir ve her iki düşünür, Beşir Fuad’ın canına kıymasında materyalist dünya görüşünün önemli nedenlerden biri olduğu konusunda hemfikirdirler. Bu bakış açısına göre, materyalist fikre sahip herkesin intihar yoluyla hayatlarına son vereceklerine dair bir yargıya varılabilir. Böylelikle, intihar ile materyalizm arasında ne türden bir ilişki olduğu sorusu akla gelir. Aslında her iki yazarın materyalizm ile intihar

görkemlilik, önemlilik duyguları, savurganlık, yoğunlaşma yetisinden yoksunluk, dikkatsizlik, düşünce uçuşu, konuşma baskısı gibi belirtilerle tanımlanan duygusal bozukluk” (Bakırcıoğlu, 2012: 558). Maninin yol açtığı intiharlar hakkında ise Emile Durkheim şöyle bir açıklama yapar; “mani intiharını belirleyen dürtüler için de aynı şey söylenebilir. Bunlar ortaya çıkar ve baş döndürücü bir hızla kaybolur ya da biçim değiştirir. Birdenbire ortaya çıkan sanrı ya da saçmalama kişiyi kendini yok etmeye iter; bunun sonucu olarak da intihar girişimi dediğimiz şey meydana gelir. Sonra bir anda sahne değişir ve deneme başarısız olmuşsa, yenilenmez. Hiç değilse bir süre yinelenmez. İleride intihar olsa bile bu, başka bir nedenden olacaktır. En önemsiz görünen bir olaycık bile, bu ani değişiklikleri tetikleyebilir” (Durkheim, 2018: 25).

arasında ilişki kurmalarında temel faktör, kavramın içeriği ve işleviyle ilgilidir. Söz konusu terim Felsefe Sözlüğü'nde şu satırlarla açıklanır:

“Yalnızca maddenin gerçek olduğunu, madde ve maddenin değişimleri dışında hiçbir şeyin var olmadığını, varlığın madde cinsinden olduğunu öne süren görüş; yer kaplayan girilmez, yaratılmamış ve yok edilemez, kendinden kaim olan, harekete yetili maddenin, evrenin biricik ya da temel bileşeni olduğunu savunan varlık anlayışı” (Cevizci, 1999: 560).

Bu açıklamadan hareketle materyalizm, var olan her ögenin maddeden oluştuğu, böyle bir anlayışta ruha, metafiziğe, kısaca gözle görünmeyen unsurlara yer verilmediği, yaratılmışlığın ve yok oluşun kabul edilmediği bir görüş olarak ifade edilebilir. Böyle bir tanımdan Allah'ın, meleklerin, dünya sonrası hayatın olmadığı şeklinde bir anlam ortaya çıkmaktadır. Nitekim Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'ndeki “materyalizm” maddesinde terimin bu çerçevede ifade edildiği görülür:

“Materyalizm (Fr. materialisme) ‘maddecilik’ (özdekçilik) anlamına gelmekte olup Latince materia (madde) kelimesinden türemiştir. Var olan her şeyin maddeden ibaret olduğunu, maddeden bağımsız fizik ötesi bir alanın (metafizik) bulunmadığını, bilinç, duygu, düşünce vb. unsurların maddeden kaynaklandığını, olup biten her şeyin sadece maddî sebeplerle açıklanabileceğini, sonuç olarak tabiatüstü bir gücün mevcut olmadığını ileri süren, özünde tanrıtanımaz (ateist, mülhid) doktrinler bütününe verilen addır” (Topaloğlu, 2003: 137).

Verilen her iki açıklamada materyalizm, metafizik yaklaşımları kabul etmeyen bir dünya görüşü olup her şeyin madde bağlamında değerlendirilmesi gerektiği fikrini esas alan bir bakış açısıdır. Ancak bu tanımlarda materyalist düşünceyi benimseyen kişi ya da kişilerin intihar edeceklerine dair herhangi bir anlam bulunmamaktadır. Nitekim Selahattin Hilâv da materyalizm ile inançsızlık, tanrı tanımazlık arasında ilişki kurmanın mantık kuralları içinde, ama materyalizm ile intihar arasında bağlantıya gitmenin mantık kuralları dışında olduğunu şu ifadelerle ortaya koyar:

“Materyalizm-dinsizlik-intihar gibi bir nedensellik dizisinde, birinci terimden ikinci terime geçişin doğru, ikinciden üçüncü terime geçişin yanlış olduğunu ve dolayısıyla birinci terimden üçüncü terime mantıksal olarak geçilemeyeceğini söylememiz gerekiyor. Yani materyalizm (maddecilik), dinsizliği, tanrı tanımazlığı içerir, ama intiharı içermez. Başka bir deyişle, materyalistler dinsizdir, ama insanlar, ille de dinsiz oldukları için intihar etmezler [...] İntihar edenler arasında tanrıya inananlar da, bilinmezçiler (agnostikler) de, romantikler de, hür düşünceliler ve liberaller de, hiçbir felsefe görüşünü

benimsememiş sıradan kişiler de; çocuklar, yaşlılar ve ruh hastaları da bulunabilir” (Hilâv, t.y.: 9-10).

Hilâv, her materyalistin tanrı tanımaz olmasını doğal bir durum olarak açıklamakta ve böylece materyalizmin manevi/ruhsal boyutunun olmadığını belirtmektedir. Ancak materyalizm düşüncesini kabullenen herkesin intihar edeceği şeklindeki bir yaklaşımın mantıklı olmadığını ifade etmektedir. Bir diğer ifadeyle materyalist fikirler, Beşir Fuad’ın yaşamını sonlandırmasına etki eden faktörlerden biri olduğu ileri sürülebilir, ancak söz konusu intiharı bu tek neden üzerinden açıklamak ya da bu sebebe çok fazla anlam yüklemek mantıklı değildir denebilir. Dolayısıyla –verilen açıklamalardan hareketle- her iki düşünürün Beşir Fuad’ın intiharıyla ilişkili gördükleri materyalizmle ilgili yaptıkları değerlendirmelerin bilimsel temellerden uzak olduğu, kısaca kişisel/subjektif bir yaklaşım içerdiği söylenebilir.

Sonuç

İntihar hem bireysel hem de toplumsal bir sorundur. Bir başka söylemle, intihar eden kişi böyle bir yöntemle kendisine zarar verdiği gibi, yaşadığı topluma da zarar vermiş olur. Bu sıkıntı, toplumsal travmalara yol açabilir ve fertlerin birbirlerinden etkilenmek suretiyle intihar etmelerine sebep olabilir. Dolayısıyla intiharın sadece bireyi ilgilendiren bir konu olduğunu düşünmemek lazım gelir. Nitekim farklı dönemlerde ve çeşitli toplumlarda intiharı engellemek, yaygınlığını azaltmak için girişimlerde bulunmuş ve sert müeyyideler uygulanarak intiharların önü kesilmeye çalışılmıştır.

Söz konusu eylemin icrasında, kişinin ruhsal ve psikolojik durumu çok önemli bir etkidir. Ancak bu kişinin canına kıyacak denli üzülmeye, ruhsal çöküntü yaşamasına, psikolojisinin bozulmasına neden olan faktörlerin de göz ardı edilmemesi lazım gelir. Bunlar; bazen sosyal ya da siyasal, kimi zaman kültürel veya ekonomik, bazı zamanlar ise dinî ya da inançsal gerekçeler olabilir. Söz gelişi, insan bulunduğu ülkenin sosyal ve siyasal düzeninden, kültürel atmosferinden dolayı hayatına son vermek isteyebilir. Geçim sıkıntısından bunalmış ve canına kıymaya karar vermiş olabilir. Yaşadığı toplumda karşı karşıya geldiği dinî ve inançsal ötekileştirmelerden yorgun düşüp intihar edebilir. Bu bağlamda örnek sayısını artırmak mümkündür.

Bu çalışmada Ahmet Mithat Efendi ve Orhan Okay’ın bakış açısıyla Beşir Fuad’ın intihar konusu ele alınmıştır. Söz konusu bağlamda Ahmet Mithat Efendi’nin “Beşir Fuad” isimli eserinden ve Orhan Okay’ın “Beşir Fuad İlk Türk Pozitivist ve Naturalisti” adını taşıyan çalışmasından, temel kaynaklar olarak yararlanılmış ve her iki kitap karşılaştırmalı bir şekilde incelenmiştir. İlk olarak, Beşir Fuad’ın kişilik özellikleri ve dış görünüşü hakkında eserlerde yapılan paylaşımlara yer verilmiş, bilimsel ve kültürel donanımının altı çizilmiştir. Asker kökenli bir düşünür olan Beşir Fuad’ın, kendisini daha fazla ve özgürce yazınsal çalışmalara verebilmek için askerlik mesleğinden ayrıldığı anlaşılmıştır. Hatta Ahmet Mithat Efendi, onun askerlikten istifasına karşı

çıkması olsa da Beşir Fuad’ın kararında kesin olduğu ve istifa ettiği görülmüştür. Beşir Fuad, genç yaşına rağmen birçok bilimsel ve kültürel eserler ortaya koymuş, Batı dilinde yazılmış birçok eseri Türkçeye çevirmiş bir fikir insanıdır. O, Fransızca, Almanca ve İngilizce bilmektedir. Gerek Ahmet Mithat Efendi gerekse Orhan Okay, Beşir Fuad’ı ele alırken onun bu denli donanımlı, çalışkan ve üretken olmasını takdirle karşılamışlardır. Özellikle, onunla yakın dostluğu olan Ahmet Mithat Efendi’nin bu konuda şaşkınlık yaşadığı ve Beşir Fuad’ın böyle genç yaşına rağmen bu kadar bilgi sahibi olmasını, üç Batı dilini iyi bilmesini hayretle karşılamıştır. Bu birikimden hareketle Beşir Fuad’ın yaşamı boyunca bir dakikasını bile boşa harcamadan geçirdiğini dile getirmiştir.

Beşir Fuad, bilgi birikimi ve kişisel donanımıyla her iki yazarı hayrette bıraktığı gibi genç yaşında intihar etmesiyle de Ahmet Mithat Efendi ve Orhan Okay’ın şaşkınlıklarına neden olmuştur. Onun, intiharı öncesi Ahmet Mithat Efendi’ye hitaben kaleme aldığı mektupta dile getirdiği hususlar dikkat çekicidir. Bu mektup, onun niçin canına kıymış olduğunun anlaşılması adına önemli bir vesika olarak değerlendirilebilir. Bahsi geçen mektupta yazar, neden intihar ettiğine dair çok detaylı açıklamalar yapmıştır ve nasıl bir yöntemle ve ruh haliyle yaşamına son vermeye çalıştığına yönelik önemli ayrıntıları paylaşmıştır. İntihar etmeye iki yıldan bu yana niyetli olduğunu ifade etmiştir. Beşir Fuad, annesinin hastalığı, ondan kendisine vekâlet eden mahkeme davaları, annesindeki rahatsızlığın irsiyet yoluyla kendisine geçebileceğine dair endişesi, eşi ve sevgilisiyle yaşadığı zorluklar, karşılaştığı ekonomik sıkıntılar gibi pek çok sorunun intiharı düşünmesinde ve böyle bir eyleme girişmesinde önemli faktörler olduğunu belirtmiştir.

Gerek Ahmet Mithat Efendi gerekse Orhan Okay’ın Beşir Fuad’ın ileri sürdüğü intihar gerekçelerini tek tek ele aldıkları ve her bir etkene uzun uzadıya yorumlar getirerek okurlarına sundukları belirlenmiştir. Bu kapsamda eserlerinde onların pek çok ortak noktaya sahip olduklarının yanında, ters düştikleri başlıkların da var olduğu tespit edilmiştir. Her iki düşünür, Beşir Fuad’ın sorunlarını unutmak, sıkıntılarını aklına getirmemek amacıyla kendisini verdiği eğlence yaşamı hakkında olumsuz ifadeler dile getirmişler ve onu bu çerçevede eleştirmişlerdir. Onlara göre, Beşir Fuad’ın ekonomik açıdan sıkıntı çekmesine yol açan ve mutsuzluğunu artıran sefahat içerikli bu eğlence hayatıdır. Ahmet Mithat Efendi ve Orhan Okay tarafından sert eleştiri getirilen bir diğer konu, Beşir Fuad’ın materyalist dünya görüşüdür. Onlar, materyalizmin inançsızlığı esas aldığı ve dinsiz bir insanın mutlu olamayacağı tezini ileri sürmüşlerdir. Bu bağlamda materyalizmin, Beşir Fuad’ın mutlu olamamasında ve intihar etmesinde önemli faktörlerden biri olduğunu ifade etmişlerdir.

Her iki yazarın Beşir Fuad’ın intihar nedenlerini değerlendirme konusunda ters düştikleri noktalar da vardır. Beşir Fuad’ın doktor tavsiyesiyle annesini hastaneye yatırmasını Ahmet Mithat Efendi olumsuz bir yaklaşımla ele almışken, Orhan Okay, konuyu tıbbî bağlamda değerlendirmiş ve Beşir Fuad’ın doktor tavsiyesine uymasını ve annesini hastaneye yatırmasını doğru bir

davranış biçimi olarak değerlendirmiştir. Beşir Fuad’ın annesinin yakalandığı hastalığın kendisine geçebileceğine dair kaygısını Ahmet Mithat Efendi bir kuruntu olarak ortaya koymuşken, Orhan Okay, Beşir Fuad’ın tıp konusundaki birikiminin böyle bir olasılığı göz önüne almasına ve endişeye kapılmasına neden olduğu görüşünü paylaşmıştır. Ahmet Mithat Efendi ile Orhan Okay’ın farklı tutum sergiledikleri bir diğer konu, Beşir Fuad’ın cesedidir. Beşir Fuad, ölümü sonrası cesedinin tıp öğrencilerinin kullanımına sunulması vasiyetinde bulunmuştur. Ahmet Mithat Efendi bu konuda olumsuz bir tutum sergilemişken, Orhan Okay ise Ahmet Mithat Efendi’nin bakış açısını eleştirmiş ve Beşir Fuad’ın böyle bir davranışla bilime katkı sağlamayı amaçladığını ve takdir edilecek bir davranışta bulunduğunu vurgulamıştır. Son söz olarak, her iki yazar tarafından detaylı olarak ele alınan Beşir Fuad’ın intiharı hem kendisi hem de Türk toplumu açısından önemli bir kayıp olarak okurlara sunulmuştur.

Kaynakça

- Ahmet Mithat Efendi. (1996), *Beşir Fuad*, (Çevrimyazı: N. Ahmet Özalp), Oğlak Yayıncılık, İstanbul.
- Apaydın Halil, Özdemir Şuayp, Zoroğlu Ünal Asiye. (t.y.), “İntihar Girişiminde bulunan Bireylerde Bazı Değişkenlerle İntihar Girişimi İlişkisi”, *Amasya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6, s. 7-46.
- Bakırcıoğlu, Rasim. (2012), “Mani”, *Ansiklopedik Eğitim ve Psikoloji Sözlüğü*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Cevizci, Ahmet. (1999), “Maddecilik” *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Durkheim, Émile. (2018), *İntihar*, (Çeviren: Zühre İlkgelen), Feniks Kitap, İstanbul.
- Ellis, Thomas E. – Newman, Cory F. (2007), *Yaşamayı Seçmek İntihar Düşünceleriyle Başa Çıkma*, (Çeviren: M. Umur Koçak), HYB Basım Yayın, Ankara.
- Güçlü, Ferhat. (2001), *İntihar Umutsuzluğun Tırmanışı*, SABEV Yayınları, Ankara.
- Hilâv, Selâhattin. (1999), “Beşir Fuad’ın “Mektûbât”ını Okurken”, *Beşir Fuad Şiir ve Hakikat Yazılar ve Tartışmalar*, (Hazırlayan: Handan İnci), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s. 9-14.
- Hilâv, Selâhattin. (t.y.), “Beşir Fuat ve Unutulmak”, *İlk Türk Materyalisti Beşir Fuad’ın Mektupları*, (Yayına Hazırlayan: C. Parkan Özturan), Arba Araştırma Basım Yayın, İstanbul, s. 7-16.
- İnci, Handan. (1999), “Şiir ve Hakikat Üzerine”, *Beşir Fuad Şiir ve Hakikat Yazılar ve Tartışmalar*, (Hazırlayan: Handan İnci), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s. 15-31.

- Kılıç, Rüya. (2018), *İntiharın Tarihi*, Kitap Yayınevi, İstanbul,
- Köknel, Özcan. (1992), *Depresyon Ruhsal Çöküntü*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Marsh, Ian. (2017), *İntihar, Foucault, Tarih ve Hakikat*, (Çeviren: Yonca Aşçı Dalar), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Okay, M. Orhan. (2012), *Beşir Fuad İlk Türk Pozitivist ve Naturalisti*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Osmanlıca Türkçe Sözlük. (1977), Bilgi Yayınevi, İstanbul.
- Özturan, C. Parkan. (t.y.), “Beşir Fuat”, *İlk Türk Materyalisti Beşir Fuad’ın Mektupları*, (Yayına Hazırlayan: C. Parkan Özturan), Arba Araştırma Basım Yayın, İstanbul, s. 17-19.
- Topaloğlu, Aydın. (2003), “Materyalizm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C 28, Ankara.
- Türkçe Sözlük. (2011), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.